

Wojciech Zbaraszewski

Świadomość ekologiczna małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce

Ekonomiczne Problemy Usług nr 51, 525-531

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WOJCIECH ZBARASZEWSKI

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

Wstęp

Z pobieżnej obserwacji wynika, że wielu przedsiębiorców nie zdaje sobie sprawy z tego, jak ich działalność wpływa na środowisko. Przedsiębiorcy prowadzący działalność, zwłaszcza niewielkich rozmiarów często mogą być przekonani, że ich działalność ma znikomy wpływ lub w ogóle nie wpływa na środowisko. Jednak dane statystyczne dowodzą, że przedsiębiorstwa z sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) odgrywają istotną rolę w większości gospodarek świata, w tym także Polski. Liczba przedsiębiorstw z sektora MSP wynosiła 23 mln, co stanowiło 99% wszystkich przedsiębiorstw w Unii Europejskiej (UE). Sektor MSP oferował 75 mln miejsc pracy (70% ogółu w UE), tworzył 57% unijnej wartości dodanej. W Polsce liczba aktywnych przedsiębiorstw tego sektora wynosiła w 2007 roku ponad 1,7 mln (podobnie jak w UE 99% wszystkich przedsiębiorstw), ich udział w tworzeniu produktu krajowego brutto wyniósł 47,4%, a liczba pracujących – prawie 6 220 tys. osób². Małe i średnie przedsiębiorstwa, definiowane jako liczące mniej niż 250 pracowników, stanowią bardzo dużą część europejskiej gospodarki. Podobnie jak duże przedsiębiorstwa MSP mogą oddziaływać na środowisko, niekoniecznie indywidualnie, lecz poprzez całkowity wpływ różnych sektorów. Z tych względów działalność sektora MSP to poważne zagrożenie dla środowiska.

¹ Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 5.02.2009 r. W sprawie wzmocnienia roli europejskich MSP w handlu międzynarodowym (2008/2205(INI)).

² *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2008*, red. A. Żołnierski, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2009, s. 25–27.

Celem artykułu jest określenie stopnia świadomości ekologicznej przedsiębiorstw sektora MSP oraz powody podejmowania przez nie działań na rzecz ochrony środowiska.

Material i metody

Podstawowym źródłem danych wykorzystanych w artykule są wyniki badań ankietowych przeprowadzonych przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska wśród małych i średnich przedsiębiorstw zrzeszonych w Programie Czysty Biznes. Badania zostały przeprowadzone w 2008 roku na próbie 104 przedsiębiorstw³, w 2006 roku na próbie 69 przedsiębiorstw⁴ oraz 2004 roku⁵ na próbie 117 przedsiębiorstw. Badania zrealizowano techniką wywiadu kwestionariuszowego prowadzonego przez ankieterów w siedzibach przedsiębiorstw (dotyczy przeprowadzonych badań w latach 2004 i 2006) oraz poprzez ankietę internetową, rozsyłaną bezpośrednio drogą elektroniczną do przedsiębiorców (badania przeprowadzone w 2008 r.). W artykule wykorzystano również badania przeprowadzone przez PSDB metodą ankiety telefonicznej wspomaganą komputerowo (CATI) na próbie 1005 przedsiębiorstw z sektora MSP⁶. Ponadto, w celu możliwie wszechstronnego i obiektywnego przedstawienia wieloaspektowej problematyki ekologicznej wykorzystano właściwą tematycznie literaturę przedmiotu, akty prawne i dane administracyjne.

Świadomość ekologiczna oraz wpływ na środowisko sektora MSP w Europie

Ze względu na stopień skomplikowania i uciążliwości nie ma obiektywnej metody pozwalającej określić szczegółowy udział MSP w zanieczyszczeniu środowiska (np. zanieczyszczeniu wody, degradacji gleby). Wydaje się wiarygodny często przywoływany udział MSP w zanieczyszczeniu przemysłowym Europy na poziomie 50–70%. Dla przykładu, w Wielkiej Brytanii szacuje się, iż za 60% całkowitej emisji CO₂ pochodzącego z brytyjskich przedsiębiorstw odpowiadają MSP. Szacunkowe obliczenia dokonane w Holandii i Wielkiej Brytanii wskazu-

³ *Problemy oddziaływania małych i średnich przedsiębiorstw na środowisko*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Program „Czysty biznes”, raport z 14.11.2008 r.

⁴ *Problemy zarządzania środowiskiem w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, raport z 17.11.2006 r.

⁵ *Problemy zarządzania środowiskiem w małych i średnich przedsiębiorstwach*, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, raport z 2004 r.

⁶ BPDB, Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w dziedzinie kreowania nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne, PARP, maj 2008.

ją, że odpady przemysłowe i handlowe z MSP stanowią średnio 50% wszystkich odpadów, co dowodzi o dużym wpływie MSP na środowisko⁷.

Z badań przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii wynika, że świadomość MSP w zakresie wymogów związanych z ochroną środowiska jest niska. Jako powody tego wymienia się cechy immanentne dla tego sektora, w tym przede wszystkim brak odpowiednich zasobów i niewiele lub całkowity brak czasu, jaki menedżerowie i właściciele tych firm mogą poświęcić temu zagadnieniu. Istotnym stymulatorem podejmowania działań proekologicznych przez MSP mogą być zewnętrzni interesariusze. Badania przeprowadzone w Wielkiej Brytanii ujawniły, że zachowania proekologiczne wśród MSP w największym stopniu wymuszają instytucje regulujące kwestie ochrony środowiska, np. władze lokalne (37%), a w dalszej kolejności klienci (24%), pracownicy (18%), akcjonariusze/ udziałowcy lub inwestorzy (18%), społeczność lokalna (17%)⁸.

Świadomość ekologiczna przedstawicieli MSP w Polsce

Badanie przeprowadzone przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska w 2008 roku wykazało, że aż 68% respondentów uważało, że prowadzona przez nie działalność miała niewielki wpływ na środowisko. Podobnie jak w badaniach przeprowadzonych w 2006 roku⁹, 7% respondentów stwierdziło, iż wcale nie oddziaływało na otoczenie. Wpływ swoich przedsiębiorstw na środowisko jako duży i bardzo duży oceniło 25% respondentów, co stanowi wzrost w stosunku do wyników badania z 2006 rokiem o 11%¹⁰. Dla porównania, wyniki badań przeprowadzonych przez tę samą organizację w latach 2002¹¹ i 2004¹², obejmujące przyczyny podejmowania działań proekologicznych przez małe i średnie przedsiębiorstwa w Polsce, pokazywały, że ponad 3/4 respondentów uważa, iż wpływ ich przedsiębiorstw na środowisko jest mały lub bardzo mały. Dowodzi to, że nieznacznie

⁷ Komunikat Komisji Europejskiej, Program pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom w przestrzeganiu prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska „Małe, czyste i konkurencyjne”, KOM(2007) 379, Bruksela 2007.

⁸ A. Hutchinson, F. Hutchinson, *Environmental Business Management: Sustainable Development in the New Millennium*, Mc Graw Hill, London 1997, za *Potencjał małych i średnich przedsiębiorstw w dziedzinie kreowania nowych produktów innowacyjnych – rozwiązania proekologiczne*, PARP, Warszawa 2008.

⁹ *Problemy zarządzania...*, 2006, s. 3.

¹⁰ *Problemy oddziaływania...*, 2008, s. 3.

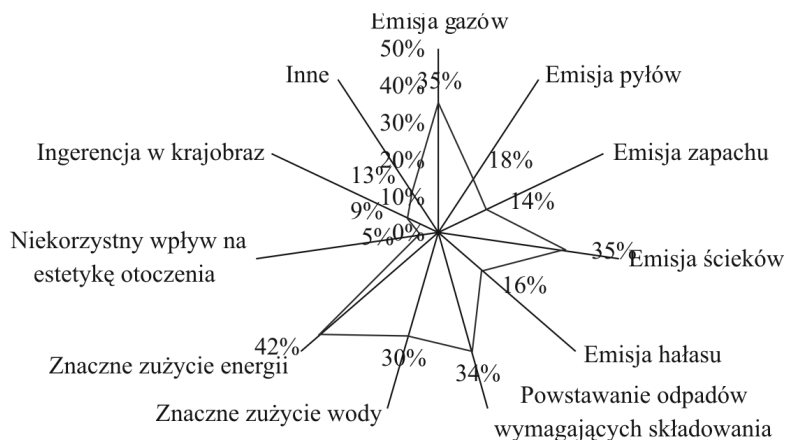
¹¹ *Problemy zarządzania...*, 2002, s. 2.

¹² *Problemy zarządzania...*, 2004, s. 4.

wzrasta świadomość ekologiczna wśród przedsiębiorców. Nadal jednak istnieje grupa przedsiębiorców (7% badanych) przekonanych, że ich działalność w ogóle nie wpływa na środowisko. Takie wyniki wskazują, że jeszcze wciąż wiele MSP nie jest w pełni świadomych wpływu prowadzonej działalności na środowisko.

Niepełną świadomość MSP w zakresie oddziaływania na środowisko potwierdzają kontrole przeprowadzone przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska. Z przeprowadzonych kontroli jednoznacznie wynika, iż to właśnie w małych i średnich przedsiębiorstwach występują największe zaniedbania. Najczęstszą nieprawidłowością jest brak wymaganych prawem decyzji oraz zezwoleń na gospodarcze korzystanie ze środowiska. Naruszenie wymogów prawa przejawia się również w braku ewidencji odpadów, niewnoszeniu opłat za korzystanie ze środowiska oraz nieprzekazywaniu sprawozdań o korzystaniu ze środowiska¹³.

Jak wynika z przytoczonych wyników badań z 2004 roku, wśród czynników oddziałujących na środowisko przedstawiciele MSP najczęściej wymieniali ilość powstających w wyniku ich działalności odpadów (45%) oraz zużycie energii (35%). Wpływy bezpośrednio mniej zauważalne, takie jak emisja zanieczyszczeń do atmosfery czy odprowadzanie ścieków, nie były uznawane za negatywne wpływy na środowisko. Badania przeprowadzone w 2008 roku przez PSDB wskazują na istotne zmiany tej tendencji (wykres 1).

Wykres 1. Rodzaje oddziaływań na środowisko badanych MSP

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Problemy oddziaływania...*, 2008, s. 4.

¹³ Informacja o realizacji zadań Inspekcji Ochrony Środowiska w 2007 r., Główny Inspektor Ochrony Środowiska, Warszawa 2008.

Zużycie energii elektrycznej nadal stanowi najistotniejszy czynnik (42%), ale widoczne jest szersze postrzeganie zagadnienia przez przedsiębiorców w 2008 roku w porównaniu z ubiegłymi latami. Wraz z ilością powstających odpadów (34%) respondenci wskazują na emisję gazów do powietrza (35%), emisję ścieków (35%) oraz zużycie wody (30%).

Z badań przeprowadzonych przez Fundację Partnerstwo dla Środowiska w ramach programu „Czysty Biznes” w latach 2004 i 2006 wynika, że głównymi motywami podejmowania działań na rzecz ochrony środowiska przez przedsiębiorstwa z sektora MSP była przede wszystkim chęć obniżenia kosztów, poprawa wizerunku przedsiębiorstwa oraz możliwości wzmocnienia pozycji na rynku (tabela 1). Również w badaniach przeprowadzonych w ramach tego samego programu w 2008 roku najczęściej wskazywano: chęć obniżenia kosztów oraz poprawę wizerunku firmy (ponad 50%), chęć poprawy stanu środowiska w okolicy (bez motywacji ekonomicznych) – ok. 30%, a także możliwość podniesienia pozycji rynkowej i konieczność modernizacji technologii wynikającej również z obowiązujących przepisów prawnych (ok. 20%)¹⁴.

Tabela 1. Główne przyczyny podejmowania działań proekologicznych w przedsiębiorstwach MSP w latach 2000–2006

Czynnik motywacyjny	2000	2002	2004	2006
Chęć obniżenia kosztów	4,19	3,36	4,45	3,9
Poprawa wizerunku	3,72	3,93	4,24	3,8
Możliwość wzmocnienia pozycji na rynku	4,03	2,63	3,84	3,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Problemy zarządzania..., 2004*, s. 3; *Problemy zarządzania..., 2006*, s. 2 (ocena średnia, 0 – minimalny wpływ lub jego brak, 5 – bardzo silny wpływ).

Wniosek o kosztowym czynniku podejmowania działań proekologicznych potwierdzają badania przeprowadzone w 2008 roku. Wynika z nich, że 63% przedsiębiorstw podjęło konkretne działania na rzecz środowiska. Było to przede wszystkim zmniejszenie zużycia energii (ok. 36%), ograniczenie emisji gazów, wytwarzanych odpadów, zużycia wody (ok. 25%) oraz ilości ścieków (16%)¹⁵.

¹⁴ *Problemy oddziaływania..., 2008*, s. 5.

¹⁵ *Ibidem*, s. 4.

Według badań przeprowadzonych przez International Data Group Poland SA (IDG) w maju 2009 roku¹⁶ aż cztery na pięć firm (81%) uważa, iż czynnik energooszczędności powinien być brany pod uwagę przy zakupie sprzętu IT. Zgodnie z tymi deklaracjami postępuje jednak niespełna połowa ankietowanych. Mimo iż 37% przedsiębiorstw zadeklarowało gotowość do ponoszenia dodatkowych kosztów w związku z inwestycjami w Green IT, to w praktyce to cena decyduje o zakupie. Według badań, w zeszłym roku jedynie 15% firm dokonało zakupu jakiegokolwiek urządzenia IT, kierując się jego walorami ekologicznymi.

Wyniki

Udział MSP w zanieczyszczeniach przemysłowych Europy szacuje się na ok. 70%. Tymczasem badania z 2008 roku ujawniły, że ok. 68% przedsiębiorstw sektora MSP w Polsce było przekonanych, że prowadzona przez nie działalność miała niewielki wpływ na środowisko. Pomimo że świadczy to o niskiej świadomości ochrony środowiska, to jednak z biegiem lat coraz więcej MSP dostrzega wpływ swojej działalności na środowisko.

Sytuacja polskich MSP nie jest wyjątkowa. Potwierdza to dokument Komisji Europejskiej (Program pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom w przestrzeganiu prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska „Małe, czyste i konkurencyjne”, KOM(2007) 379, Bruksela 2007), z którego wynika, że również w innych krajach UE MSP nie są w pełni zorientowane odnośnie do faktycznego oddziaływania na środowisko.

Z uwagi na brak wiedzy o wpływie swojej działalności na środowisko MSP mogą stanowić duże zagrożenie dla środowiska i podważać skuteczność wielu działań dotyczących ochrony środowiska.

Głównym powodem podejmowania działań proekologicznych przez przedsiębiorstwa z sektora MSP w Polsce był czynnik kosztowy.

¹⁶ Badanie wykonano metodą wywiadów telefonicznych na grupie 200 przedsiębiorstw z sektora MSP zatrudniających od 50 do 250 pracowników w ramach cyklicznego badania nastawienia Polaków do nowych technologii – D-Link Technology Trend. Badania były realizowane na zlecenie firmy D-Link przez Instytut MillwardBrown SMG/KRC oraz dział badań firmy International Data Group Poland SA IDG. Więcej na stronie internetowej projektu badawczego D-Link <http://technologytrend.pl/tagi/symantec/> dostęp z 27.11.2009.

ECOLOGICAL AWARENESS OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN POLAND**Summary**

The main objective of the study was to identify the potential of small and medium enterprises (SMEs) to undertake challenges. The research undertaken shows that the awareness level of Polish SMEs in the area of environmental requirements remains low, although is increasing during the last years. The results of the conducted field research clearly confirm the results of the earlier studies, indicating that the awareness level concerning environmental impact remains relatively low among representatives of the SME sector. Among all firms covered by the CATI survey, 63% did not identify any impact of their operations on the environment. Due to the lack of knowledge of their influence on the environment, SME can be a significant danger for the environment and can efficiently undermine many operations concerning environment protection. Cost is main reason of pro-ecological activities of SME in Poland.

Translated by Wojciech Zbaraszewski